

A szocialista országok könyvtári módszertani központjainak 7. konferenciája, Bukarest, 1974. július 15–20.

A Könyvtári Figyelő szerkesztősége tájékoztatni kívánja olvasóit a Bukarestben lezajlott konferencia eseményeiről. Bevezetőként a Könyvtártudományi és Módszertani Központ igazgatójának, Papp Istvánnak Utijelentését használtuk fel, majd az előadásokról közlünk rövid ismertetést. A részletek iránt is érdeklődők a KMK Szakkönyvtárában hozzájuthatnak a konferencia teljes anyagához.

Az 1972-ben Szófiában tartott 6. konferencia kérése alapján a Román Szocialista Köztársaság látta vendégül 1974-ben a szocialista országok könyvtári módszertani központjainak kiküldött munkatársait. A konferencia kitűzött témája az egységes országos könyvtári rendszer kérdésköre volt.

A konferencián a következő előadások hangzottak el:

Bek Ze Uc (Koreai Népi Demokratikus Köztársaság): A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság könyvtárügyi szervezetének és irányításának rendszere;

Hadzsihrisztov, Hriszto (Bolgár Népköztársaság): Dinamikus normatívák (az országos és helyi szintű könyvtári szolgálat optimális modellje kidolgozásának fontos feltétele);

Jirkovská, Vera (Cseh Szocialista Köztársaság): A Cseh Szocialista Köztársaság lakosságának nyújtott könyvtári szolgáltatások rendszere;

Kołodziejska, Jadwiga (Lengyel Népköztársaság): A közművelődési könyvtári hálózat megszerzésének néhány fontos problémája;

Oszipova, Irina Pavlovna (Szovjetunió): Az országosan egységes könyvtári rendszer kialakításával kapcsolatos problémák tudományos kidolgozásának jelenlegi helyzete és perspektívái;

Papp István (Magyar Népköztársaság): Az országos könyvtári rendszer egysége;

Popescu-Bradeceni, Angela (Román Szocialista Köztársaság): A könyvtárügyi szervezetének jellegzetességei a Román Szocialista Köztársaságban;

Rückl, Gotthard (Német Demokratikus Köztársaság): A területi könyvtárhálózatok fejlődése és helyzetük az NDK egységes könyvtári rendszerében;

Sallai István (Magyar Népköztársaság): A különböző típusú könyvtárak együttműködése a megyékben;

Schwartz, Gerhard (Német Demokratikus Köztársaság): A szakkönyvtári hálózat kialakítása az NDK könyvtárügyében. Helyzet és perspektiva;

Schumann, Wolfgang (Német Demokratikus Köztársaság): A könyvtárügy irányításának és tervezésének néhány aktuális problémája az NDK-ban;

Sedlačková, Maria (Cseh Szocialista Köztársaság): Kutatási tevékenység a prágai Állami Könyvtár Módszertani Kabinetjében;

Szemjonova, Galina Alekszandrovna (Szovjetunió): A központosított könyvtári rendszer megvalósításának egy formája.

A tájékoztatást Ilie Radulescu, a Román Kommunista Párt Központi Bizottságának tagja, a Szocialista Kulturális és Nevelési Tanács közművelődési igazgatóságának vezetője nyitotta meg, hangsúlyozva a hasznos véleménycserére és a baráti kapcsolatok fontosságát. Beszédében kitért arra, hogy a szocialista társadalom korszerű gazdaságot is feltételez, s ennek kialakításában a könyvtáraknak úgy kell kivenni részüket, hogy elszigeteltségükből kilépve bekapcsolódjanak a dinamikus fejlődésbe. Nagy fontosságuk a permanens nevelés, az információs rendszerek, az egyéb kulturális területek intézményeivel való kapcsolatok.

Az elhangzott előadásokból, az utánuk lezajlott vitákból kitűnt, hogy a szocialista országok könyvtárügye - bizonyos módosításokkal, eltérésekkel - lényegében a társadalom mozgásával összhangban ugyanabban az irányban fejlődik. Valamennyi ország nagy figyelmet fordít a mi megyei könyvtárunknak megfelelő intézmények működésére. Közös probléma az egységes, központosított ellátási rendszerek szervezése az azonos és az eltérő típusú könyvtárakból. Visszatért a könyvtári és a tájékoztatási rendszerek közötti kapcsolat, együttműködés kérdése, végleges megoldásról - különösen gyakorlatról - azonban egyik résztvevő ország sem számolhatott még be. A hasznos és gazdag vita során a módszertani központok fokozott együttműködésének kérdése is előtérbe került. Érdekesként végül felsoroljuk a magyar előadások után elhangzott kérdéseket:

- véleményünk szerint milyen fontos könyvtárügyi problémákat lehet jogszabályokkal, s melyeket egyéb módon szabályozni, megoldani;
- milyen tapasztalataink vannak az utolsó tíz év során egyes könyvtár típusok (megyei, főiskolai könyvtárak) funkcióbővítésével kapcsolatban;
- a könyvtári kölcsönzés optimális rendszerében szerepet kívánunk-e juttatni a területiális szempontnak;
- ha a könyvtári rendszer egyes tagjai még nem ütik meg a minimális követelményeket beszélhetünk-e rendszerről, vagy helyesebb volna csupán hálózatról szólni;
- hogyan hatott a közigazgatási reform községeink nagyságára;
- léteznek-e hazánkban megyei szakkönyvtárak;
- milyen változásokon ment keresztül a régi értelemben vett módszertani munka;
- milyen a tároló könyvtár, illetve az állományukat megőrzés céljából gyarapító könyvtárak viszonya;
- hogyan oldható meg, hogy az ellátás alacsonyabb szintjein a szükséges technikai eszközök rendelkezésre álljanak.

A KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT SZERVEZÉSE ÉS IRÁNYÍTÁSI RENDSZERE A KOREAI NÉPI DEMOKRATIKUS KÖZTÁRSASÁGBAN

BEK ZE UC - SIN DONG CIAN

Korea könyvtári hálózatai háromfélék:

1. Területi elv szerint szervezett könyvtári hálózat. A területi közigazgatási központok könyvtárai és a kerületi könyvtárak tartoznak ebbe a kategóriába, legnagyobb részük közművelődési könyvtár.

2. Tudományos könyvtárak hálózata. A központi tudományos könyvtáron kívül a fővárosban és a nagyipari centrumokban működő önálló szakkönyvtárakat és egyetemi, főiskolai könyvtárakat foglalja magában.
3. Üzemi, vállalati, munkahelyi könyvtárak.

A koreai könyvtárak munkájának egységes állami irányítása lehetővé teszi a felszabadulás óta megtett hatalmas fejlődés továbbvitelét.

S. Cs.

DINAMIKUS NORMATIVÁK - A BOLGÁR LAKOSSÁG KÖNYVTÁRI ELLÁTÁSA MEGJAVÍTÁSÁNAK ELŐFELTÉTELEI

Hriszto HADZSIHRISZTOV

A Bulgária egységes könyvtári rendszerének megteremtésére vonatkozó 1970-es minisztertanácsi rendeletet a könyvtárügy megélénkülése, a könyvtári rendszer racionalizálására irányuló kezdeményezések sora követte. Valamennyi könyvtári rendszer prognózisát, perspektivikus tervét elkészítették.

1973-ban 10 589 könyvtár működött az országban, egy lakosra átlag 6,5 könyv jutott. 3,3 millió olvasó átlag 7,5-szer fordult meg a könyvtárakban, egyenként 14 könyvet kapva kézbe.

A dinamikus normatívák kidolgozásának alapelvei

A könyvtári rendszer modelljének kidolgozása során husz éves távlati tervek készültek (1970-1990). A könyvtárakat a települések nagyságrendje alapján két kategóriába sorolták. A könyvtári szolgáltatások, a könyvtári szervezet jellegét ezeknek a kategóriáknak megfelelően kell meghatározni.

Alapelveként mondták ki, hogy egy helységben csak egy nyilvános könyvtár legyen. Ez azt jelenti, hogy fokozatosan egyesíteni kell a városok könyvtári szolgáltatásainak rendszerét. A falusi könyvtáraknak egy, a közigazgatási rendszert követő rendszerbe kell kapcsolódnia. A kisebb, főleg a hegyi települések jobb könyvtári ellátására bibliobuszok igénybevételével mobilabb könyvtári szolgáltatási modellt dolgoztak ki. Meg kell oldani központilag az állomány kiegészítését, különösen a kézikönyvtárak tekintetében, és meg kell oldani, hogy bármely olvasó, lakhelyétől függetlenül, hozzájusson a számára szükséges irodalomhoz.

Egy könyvtár élő, fejlődő szervezet. Az elkészített normatívák a várható változásokat figyelembe vették, azoknak teret hagytak, tehát dinamikusak. A normatívák megalkotásakor az egyes könyvtárak kategória-különbségeire is tekintettel voltak, tehát a normatívák differenciáltak. Realitásukat az biztosítja, hogy a tapasztalatból kiindulva készültek, tíz év könyvtári tevékenységének alapos elemzése biztosította a hosszútávú tervezés bázisát.

A lakosság könyvtári ellátása

Meg kell javítani a könyvtárakban az állomány belső szerkezetét. Fő elégtelenségek e téren: sok az "elöregedett" gyűjtemény, gyakori a gyűjtőkörtől

idegen és fölösleges duplumpéldányokkal felduzzasztott állomány. Közművelődési könyvtárban nem kell megőrzési kötelezettségnek érvényesülnie.

A könyvtári szolgáltatások igénybevételének gyakorisága

Egységes és megbízható nyilvántartási rendszer híján a könyvtári forgalom adatai nyilvánvalóan nem reálisak. A normatívák megadásakor a potenciális olvasóból indultak ki. A terv szerint 1990-re a lakosság 39%-a lesz könyvtári olvasó, évi 3,2 alkalommal látogatják a könyvtárat, 5 könyvtári egységet használnak átlagosan. Jelentős bővítésre szorul az egy olvasóra jutó könyvtári alapterület. A kötetszám, olvasók száma és forgalom mutatóit alapul véve emelni kell a főhivatású könyvtárosok számát is.

A. E.

A KÖNYVTÁRI SZOLGÁLTATÁSOK RENDSZERE CSEHSZLOVÁKIÁBAN

Vera JIRKOVSKÁ

Csehszlovákiában több mint 40 000 könyvtárműködik, összállományuk meghaladja a 120 millió kötetet.

Az 1959-es könyvtári törvény valamennyi típusú könyvtár központilag irányított egységes rendszerét írja elő, így a könyvtárak a szolgáltatások hatékonyságának emelése érdekében egymással kölcsönösen együttműködnek és kooperálnak. Csehszlovákia Állami Könyvtára lett az együttműködés központja és alapja, megszerveződtek a központi könyvtári hálózatok, vidéken pedig területi könyvtárak alakultak.

A területi és szakmai tagozódású egységes könyvtári rendszerben kiemelt jelentősége van a közművelődési könyvtári hálózatnak, hiszen ez elérhető az egész lakosság számára. Szükséges, hogy ez a hálózat a tájékoztatási intézményektől távol működő szakemberek igényeit is ki tudja elégíteni a bibliográfiai tájékoztató szolgáltatás és a könyvtárközi kölcsönzés rendszerének fejlesztésével. Meg kell teremteni a feltételeket ahhoz, hogy a vidéki könyvtárak a körzetük igényeinek megfelelő szakirodalommal kellő mértékben rendelkezzenek. Különösen sürgető ennek a feladatnak a megoldása a mezőgazdasági szakirodalom terén. A mezőgazdasági szakkönyvtári hálózat a maga 40 milliós állományával jól működhet együtt a közművelődési könyvtárakkal.

A vidék központjainak könyvtáraiból szerveződik az állami tudományos könyvtárak leendő hálózata. E könyvtárak általános gyűjtőkörűek, a helyi tanácsok kezelésében vannak, a módszertani felügyeletet az Állami Könyvtár Könyvtártudományi, Módszertani és Kutató Központja végzi.

Napjainkban fogalmazódik meg a területi központi könyvtárak létrehozásának szükségessége, melyek a koordinációs és integrációs központjai lennének a bibliográfiai és tájékoztatási szolgáltatásoknak és a terület módszertani tevékenységének. A központi könyvtárak rendszere sokat tehet a kis községi és a nagyobb állománnyal rendelkező városi könyvtárak szolgáltatásaiban tapasztalható különbség csökkenése érdekében.

Ahhoz, hogy a könyvtárak lehetőségeikhez képest a legjobb szolgáltatást nyújthassák, hosszútávú tervezésre van szükség. Külön területi tervek

készülnek a megyei és járási könyvtárak feladatairól. Meg kell határozni a járási és megyei könyvtárak állományának optimális összetételét, az állománykiegészítés méreteit, a szükséges duplumpéldány-mennyiséget. A Kulturális Minisztérium már jóváhagyta az egységes könyvtári rendszer fejlesztési tervének alapelveit az 1976-1980 évekre. Be kell fejezni a szakágazati könyvtári hálózat létrehozását is. Jelentősen javítani kell a szakkönyvtárak szolgáltatásait. Az alapkutatások bázisául az akadémiai könyvtári hálózat szolgál.

A különböző hálózatok könyvtárai az Állami Könyvtártól kapnak módszertani segítséget. Mivel az Állami Könyvtár a Kulturális Minisztérium közvetlen irányítása alatt áll, ez a segítségadás egyben a könyvtárügy irányításának meghatározott módja is. Alsóbb szinten a megyei és járási könyvtárak nyújtanak módszertani segítséget és végzik a könyvtárak irányítását, szakkönyvtárak esetében pedig a megfelelő központi szakkönyvtárak.

Nem megoldott kérdés ma még a könyvtárak korszerű technikai eszközökkel való ellátása. Fokozatosan reprográfiai szolgáltató központokat kívánunk létrehozni a tájékoztatás elősegítése érdekében,

A Nemzeti Bibliográfia és a külföldi művek központi katalógusa elvileg minden, az ország könyvtáraiban fellelhető műről leírást tartalmaz. Az anyag-
nak lyukszalagon való közreadásával lehetségessé válik az egyes könyvtárak számára, hogy állományukkal behasonlítsák, és a feldolgozó munkát megkönnyítendő, kész katalóguscédulákat igényeljenek. Jelentős könyvtártudományi kutatások folynak a könyvtári munka automatizálásának terén, a szolgáltatások rendszerének fejlesztésével kapcsolatban.

A. E.

A KÖZMŰVELŐDÉSI KÖNYVTÁRI HÁLÓZAT MEGSZERVEZÉSÉNEK NÉHÁNY PROBLÉMÁJA

Jadwiga KOŁODZIEJSKA - Jan WOŁOSZ

A közművelődési könyvtárak működésének szociológiai alapjai

A könyvtár társadalmi funkcióját tárgyaló írásokban központi helyet foglal el a könyv a maga hagyományos formájában. A különféle technikai vívmányok a jövőben e forma jelentős kiszorulását eredményezhetik. MacLuhan kanadai szociológus szerint az emberi civilizáció három korszakra tagolódik: 1. törzsi-nemzetségi korszak, melyben a szóbeliség jellemezte az emberek közti kommunikációt, 2. Guttenberg korszaka, az írásbeliség, később a nyomtatás elterjedése, 3. a jövő korszaka, melyben az elektronika uralkodik, és ez kiszorítja a hagyományos könyvformát. A MacLuhan által rajzolt kép értékelésekor nem feledkezhetünk meg a világ különböző területeinek kulturális és anyagi differenciáltságáról.

Mégis feltételezhetjük, hogy a könyv-forma még igen sokáig megőrzi hegemoniáját, különösen a közművelődési könyvtárakban. A közművelődési könyvtár napjainkban egyre világosabb szervezeti formákat kap.

A közművelődési könyvtári hálózat rendszere

Az 1968-as könyvtári törvény értelmében a könyvtárak országos könyvtári hálózatba tartoznak, és a gyűjtés, őrzés, feldolgozás stb. munkájában együtt kell működniük. A közművelődési könyvtárak hálózata hierarchikus. A könyvtáraknak egymástól való szervezeti függősége a hálózaton belül két okból igen jelentős: 1. Nagyon széles a hálózat mennyiségi tekintetben (1973-ban 8852 könyvtári létesítmény működött Lengyelországban, 66 324,7 ezer kötet állományal és 10 346 főhivatású könyvtárossal, a lakosság 21%-a volt a könyvtárak olvasója). 2. A művelődés fejlődése és a középiskola elvégzésének kötelezővé tétele (1978-tól) megköveteli, hogy pontosabban meghatározzuk a közművelődési könyvtárak szerepét az oktatásban és ismeretterjesztésben.

Az államigazgatás reformja és annak hatása a könyvtárak irányítására

A reform eredményeképp az ország 4315 községét 2366-ra csökkentették. Ezek az ország legkisebb igazgatási egységei. Az új helyzet fő jellemzői: 1. az államigazgatás decentralizálása, 2. a gazdasági és jogi szervezeti körülmények megteremtése a helyi szervek nagyobb öntevékenységéhez, 3. a magasabb szintű igazgatási egységek részéről az alacsonyabb szintűek tevékenységébe való beavatkozás csökkentése, 4. az államigazgatás központi szervei szerepének megváltozása. Mivel a közművelődési könyvtári hálózat szervezetében követi az államigazgatás rendszerét, most újra meg kell határozni feladatait, lehetőségeit. Fontos körülmény, hogy a megyei tanácsok kulturális és művészeti osztályain létrehozták a könyvtári referensi munkakört. A kisebb könyvtárak adminisztrációjának egy részét már a reform előtt is a járási és városi könyvtárak látták el.

A megváltozott szervezeti formák, feladatkörök jogi vonatkozásai még nincsenek tisztázva, rögzítve. A rendezést sürgetővé teszi az a körülmény, hogy egy-egy könyvtár nemegyszer különböző, egymásnak ellentmondó utasítást kap a helyi szervektől és a hálózatban főlérendelt könyvtártól.

A. E.

A SZOVJETUNIÓ KÖNYVTÁRI RENDSZERÉNEK MEGSZERVEZÉSÉVEL KAPCSOLATOS PROBLÉMÁK TUDOMÁNYOS KIDOLGOZÁSA ÉS PERSPEKTÍVÁI

OSZIPOVA, I. - SZIROTKINA, E.

Világszerte felismerték, hogy az olvasók komplex igényeinek hatékony kielégítésére csak a különböző nagyságu és típusu könyvtárak együttese alkalmas. Mind nagyobb jelentőséget nyer ezért a könyvtári rendszerek ésszerű megszervezése, a beszerzések összehangolása, a szolgáltatások színvonalának kiegyenlítése. Ehhez egységes együttműködési tervre és a könyvtárak gazdálkodásának központi irányítására van szükség.

A Szovjetunióban a könyvtári rendszerek lehetőségeinek és működési feltételeinek tanulmányozásakor a tudósok a termelőerők fejlettségi szintjéből, a

a társadalmi struktúra változásaiból, a tudományos-technikai forradalom jelenlegi állapotából indulnak ki. Figyelembe veszik az ország sajátos történelmi helyzetét, az egyes szövetségi köztársaságok eltérő földrajzi feltételeit, népsűrűségét stb.

A kutatások fővonalát három téma képviseli:

1. Könyvtár típusok meghatározása a társadalomban betöltött funkció alapján.
2. A könyvtárak közötti feladatmegosztás és a hálózatszervezés új elveinek kialakítása.
3. A könyvtárak - mint információforrások kölcsönös hasznosításának leghatékonyabb utjai.

A könyvtári tipológia kialakítása két alapvető funkció vizsgálata nyomán történik.

Az egyik: a tudományos és technikai tájékoztatás bázisainak beilleszkedése az információs szolgáltatás országos rendszerébe. E célból a Minisztertanács Tudományos és Technikai Állami Bizottsága 1972-73-ban alapos elemzést folytatott az általános tudományos könyvtárak és a szakkönyvtárak minden típusára vonatkozóan. Megvizsgálta szerepüket az információs szolgáltatás rendszerében, kapcsolataikat egyéb tájékoztatási szervekkel, beszerzési politikájukat, bibliográfiai apparátusukat stb. Kiemelten foglalkozott a nemzeti könyvtár sokrétű - elsősorban központi feladatokat ellátó - tevékenységével. A Lenin Könyvtár önálló kutatásokat is folytat: "nemzeti könyvtár és társadalmi-kulturális fejlődés", "nemzeti könyvtár és információs szolgáltatás" címmel.

A másik funkció: a különféle olvasói rétegek eltérő igényeinek kielégítése. 1965-74 között széles körű szociológiai vizsgálatot végeztek; több mint 50 000 olvasó megkérdezésével. A vizsgált kérdések között szerepelt: a kérdezettek véleménye az általuk használt könyvtárak tevékenységéről, a kielégített és ki nem elégített kérések elemzése, a könyvtári szolgáltatások színvonalának javítását célzó javaslatok stb. Külön gonddal körvonalazták a közművelődési könyvtárak funkcióit, valamint beszerzési problémáit, különös tekintettel az olvasói igények kielégítésére és a kielégítetlen kérések számának csökkentésére.

A tipológiai vizsgálódás során megállapították, hogy a Szovjetunióban 127 000 közművelődési könyvtár (állami és szakszervezeti), kb. 50 000 tudományos és szakkönyvtár, valamint műszaki főiskolai könyvtár működik. Jelenlét az iskolai és gyermekkönyvtárak száma: közel 180 000.

A hálózatszervezés új elveinek kialakítása a régi felosztási elvek korrekcióján alapul. Célja a könyvtárak állományának minél teljesebb, kölcsönös kihasználása. Fő eszközei a könyvtári szolgáltatások rendszerének elemzése és a szolgáltatások központosítása. A kutatások eredményeként városi és körzeti könyvtárlomány-alapok létrehozását határozták el, amelyek minden közművelődési könyvtárban jelentkező igényt kielégíteni hivatottak. Ezzel egyidőben a csekély hatékonysággal működő kisebb könyvtárak megszüntetésére is sor kerül. A területi elvű könyvtári ellátást központi beszerzéssel kívánják megoldani.

A könyvtárak kölcsönös hasznosításának tanulmányozása szorosan kapcsolódik a tudományos könyvtárak anyagából létesítendő letéti (v. tároló) könyvtárak megszervezéséhez. Ide tartozik a könyvtárközi kölcsönzés megyorsítása, a központi katalógusok létrehozása, a könyvtári munkafolyamatok és a bibliográfiai tevékenység fokozatos automatizálása.

S. Cs.

A könyvtári rendszer egysége elsősorban könyvtárpolitikai probléma. A könyvtárpolitikában országos, regionális, ill. ágazati és helyi szint különböztethető meg. Az országos irányítás eszközei az egységes könyvtári rendszer megteremtésében: jogszabályok, irányelvek, központi intézkedések, központi szolgáltatások és intézmények. Két veszély áll fenn a központi szabályozók kialakításánál: abszolutizálja az azonos megoldások minden körülmények között való alkalmazását, a célkitűzéseket nem a lehetőségekkel összhangban jelöli ki. Mindkét esetben a rendszer működésének hatékonysága kerül veszélybe. A helyi tényezők, lehetőségek hatásának teret hagyva a központi irányítás csak a rendszer működésének szempontjából legfontosabb kérdésekkel foglalkozhat.

Az 1956-os könyvtári törvény megalkotása óta bekövetkezett társadalmi és könyvtárügyi változások új jogi szabályozást tesznek szükségessé. Az ezzel kapcsolatos munka folyamatban van. Alapkonceptiója: a társadalom különböző területein jelentkező feladatok könyvtári eszközökkel való támogatása a könyvtári rendszer egészének feladata. A könyvtári rendszerben kulcsszerepet töltenek be a nyilvános könyvtárak, de a rendszer szerves részét képezik a korlátozottan nyilvános könyvtárak is. A nyilvános könyvtárak rendszeréhez a helyi államhatalmi szervek felépítése, hatásköre, jogállása, a közigazgatás rendszere nyújtja az objektív alapot. A korábbi centralizált könyvtári rendszer decentralizálása a könyvtári szolgáltatások színvonala emelésének igényéből fakadt. A közigazgatás rendszerében időközben lezajlott változások és a könyvtári tapasztalatok most magasabb szintű, szervezettebb centralizáció megvalósítását sürgetik.

Az egységes könyvtári rendszeren belül a könyvtárak közti kooperáció lényegesen emeli a rendszer hatékonyságát. Ez azonban adminisztratív úton nem valósítható meg, az egyes könyvtárak spontán igényére s a szükséges anyagi és technikai feltételek meglétére kell alapulnia. A különböző nagyságrendű könyvtárak számára nem egyformán gazdaságos a kooperáció, a nagy könyvtárak általában adnak, a kisebbek kapnak. A kooperációban résztvevő nagy könyvtárakat ezért anyagilag is érdekeltté kell tenni.

Könyvtárpolitikai alapelvünk: lehetőleg minden felmerülő igényt a lehető legjobb helyre legközelebb kell kielégíteni. Ez abszolút mértékben sohasem valósítható meg. Az igény társadalmi szükségessége és a gazdaságosság szempontjai határozzák meg a kielégítés mértékét. Cél, hogy minél többfajta igény felvételére legyenek alkalmasak az egyes könyvtárak.

Az új egységes könyvtári rendszerben a merev, hierarchikus munkamegosztást egy, a hálózati határokon túllépő, kevesebb áttételen keresztül megvalósuló könyvtári kapcsolatrendszernek kell felváltania. A legfontosabb kapcsolati forma a szolgáltatás. A könyvtárügy egységes rendszere tehát egy szempontból a rendszer tagjait összefűző szolgáltatások együttese.

Az egysége sországos könyvtári rendszer kiépítésekor tekintettel kell lenni a nemzetközi integráció kialakulásának tendenciájára. Fejlett műszaki bázis és kellő számú, megfelelő felkészültségű könyvtáros nélkül az egységes könyvtári rendszer nem valósítható meg. A könyvtárügy csak viszonylagos önállóság-

gal bir, társadalmi beágyazottságából következően az egység ellen ható tényezőkkel is számolni kell. Ujra és újra meg kell teremteni az érdekszférák összeütközése miatt lazuló egységet, hogy az az össztársadalmi és csoportérdekek kielégítésére egyaránt alkalmassá váljék.

A. E.

KÖNYVTÁRSZERVEZÉSI KÉRDÉSEK A ROMÁN SZOCIALISTA KÖZTÁRSASÁGBAN

Angela POPESCU BRADICENI

Romániában 1973-ban 2 nemzeti könyvtár, 48 egyetemi és felsőoktatási intézményi könyvtár, 10 748 iskolai könyvtár, 4395 szakkönyvtár és 6675 közművelődési könyvtár működött. A könyvtári hálózatok szervezésének alapelveként az ún. "intézményi koncentrációt" alkalmazzák.

A Központi Állami Könyvtár feladatai: a nemzeti bibliográfia készítése, a központi katalógus gondozása, kulturális tájékoztatási-dokumentációs tevékenység, módszertani feladatok megoldása, duplumelosztás stb. Ezek mellé újabban átvette még a bibliológiai dokumentációt, a nemzetközi csere intézését, valamint a könyvrestauráló tevékenységet.

Hasonló törekvés érvényesül a közművelődési könyvtáraknál, helyi, vidéki szinten is. Mindenféle szolgáltatást - könyvtárközi kölcsönzést, helyi központi katalógusok kidolgozását, bibliográfiakészítést, a beszerzések összehangolását stb. - a nagyobb területi központi könyvtárakban összpontosítanak. Ezeket a feladatokat jogi és adminisztratív intézkedések szabályozzák.

Két jelentős szakkönyvtári hálózat működik az országban: az akadémiai és a központi egyetemi könyvtárakból alakult hálózat. A közművelődési könyvtárak száma a koncentráció következtében 1955 óta harmadára csökkent (1955: 19 670; 1973: 6675). A szakkönyvtárakra - ezzel ellentétben - a specializálódás jellemző: 1959-ben 1133, 1973-ban 4395 a számuk.

A könyvtári hálózatok munkájának hatékonyabb megszervezése céljából gépesített adattároló és visszakereső rendszer bevezetését tervezik, on-line rendszerben, kihelyezett terminálokkal. Ennek bázisául és központjául a Központi Állami Könyvtár szolgálna.

S. Cs.

A TERÜLETI KÖNYVTÁRI HÁLÓZATOK HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSÉNEK KÉRDÉSEI AZ NDK EGYSÉGES KÖNYVTÁRI RENDSZERÉBEN

Gotthard RÜCKL

Az NDK 1968. évi könyvtári törvényéhez számos végrehajtási utasítás készült. Az egyik legjelentősebb ezek közül a 6. számú: "A megyei általános tudományos könyvtárak feladatai és működése; Utasítás a megyei általános tudományos könyvtárakról szóló kerettörvényhez." A megyei általános tudományos könyvtár minőségileg új könyvtártypust jelent, amely az általános közművelődési és az általános tudományos könyvtárak legjobb hagyományait és tapasztalatait speciális módon ötvözi össze. Ez a könyvtár is a helyi tanácsok fennhatósága alá tartozik, és egyaránt betölti egy szellemi, kulturális központ és egy széles körű, differenciált igények kielégítésére hivatott tudományos könyvtár funkcióját. Ezenkívül tudományos és módszertani munkájával támogatja a megye könyvtárainak és könyvtárügyének fejlesztését, aktívan együttműködik az ország más könyvtáraival, valamint a tudományos és társadalmi élet megfelelő területeivel és intézményeivel.

A Német Szocialista Egységpárt 8. kongresszusa különleges figyelmet szentelt a tervezés és irányítás kérdéseinek. A könyvtáraknak is gondoskodniuk kell a kulturpolitikai határozatok végrehajtásáról. A Tanácsi közművelődési könyvtárak legfontosabb feladatát a párt a szocialista személyiség mindenoldalu fejlesztését, az alkotói hajlamok és lehetőségek teljes kibontakoztatását jelölte meg. Ez a szempont kell, hogy érvényesüljön a könyvtárak gyarapításában is. Hogy a tanácsi közművelődési könyvtárak legalapvetőbb feladatuknak eleget telessenek, hogy valóban minden potenciális olvasót elérjenek, gondoskodni kell a tanácsi hálózat ésszerű bővítéséről és a különböző hálózatokhoz tartozó könyvtárak szoros együttműködéséről, a könyvtárközi kölcsönzésben rejlő lehetőségek teljes kiaknázásáról.

P. M.

A MEGYÉK KÜLÖNBÖZŐ TIPUSU KÖNYVTÁRAINAK ÉS KÖNYVTÁRI HÁLÓZATAINAK EGYÜTTMŰKÖDÉSE

SALLAI István

Az 1956-os könyvtári törvény kimondta az egységes könyvtári hálózatok rendszerét. Ez a következőket jelenti: 1. ne legyenek egy területen párhuzamosan azonos funkciójú könyvtárak; 2. a könyvtárak területi eloszlása feleljen meg a társadalmi igényeknek; 3. a könyvtárak között a munkamegosztás feleljen meg a társadalmi követelményeknek; 4. a könyvtárak közti állományáramlás tegye lehetővé, hogy az olvasó földrajzi helyzetétől függetlenül hozzájusson az ország könyvtáraiban bárhol fellelhető anyaghoz.

A központosítással kapcsolatban felmerült az a terv, hogy az ország területét a szakirodalmi ellátás szempontjából öt régióra osztjuk, és ezek központjául az ott működő tudományegyetemi vagy megyei könyvtárakat tesszük

meg, megfelelő fejlesztés után. Ez a terv főleg a központi pénzalapok hiánya miatt nem valósulhatott meg.

A magyar könyvtárügy az általános könyvtári ellátás szempontjából úgy alakult, hogy az ellátási terület egy-egy nagyobb városra és vonzáskörére terjed ki. Ezek többnyire a megyei könyvtárak, vagy egy-egy külön vonzáskörrel rendelkező város központi könyvtára, az "A" típusu könyvtárak. Ezek a könyvtárak többnyire a kutatáshoz, oktatáshoz, közigazgatáshoz stb. szükséges kurrens információkat gyűjtik. Megőrzési kötelezettségük nincs, kivéve a helytörténeti anyagot.

Az "A" típusu könyvtárakban a megnövekedett és differenciálódott igények kielégítésére a könyvtárközi kölcsönzés hagyományos módja elégtelen. E probléma megoldására két módszer kínálkozik: egyrészt egy-egy terület ellátására olyan könyvtárakat kell létrehozni, melyek ezen igények zömét a felhasználók közelében maguk ki tudják elégíteni, másrészt országos könyvtárközi ellátóközpontot létrehozni. Az "A" típusu könyvtár tehát az ellátási körzetébe eső könyvtárak részére információt és dokumentumot közvetít, másrészt integrációs központ. Fő jellemzője a könyvtártáraknak, hogy: általánosak, megőrző szerepük korlátozott, vállalják a területen felmerült, de szakkönyvtár híján kielégítetlenül maradt témákban a szakirodalmi gyűjtést. (A pedagógiai szakirodalom terén ez szinte minden megyében feltétlenül megvalósítandó.)

A megyei könyvtár módszertani és hálózati központja területének. A hagyományos módszertani tevékenységet ma újabb típusu központi szolgáltatások váltják fel. Rendezettebbekké váltak pl. a bibliográfiai szolgáltatások. Cikkbibliográfiák jelennek meg, sőt országos feladatot ellátva a debreceni megyei könyvtár rendszeresen közreadja a megyei könyvtárak kiadványainak jegyzékét. Fejlődőben van megyei könyvtáraink reprográfiai apparátusa, mely a másolatszolgáltatáson túl valamelyes kiadói tevékenységet is lehetővé tesz. Így jelenthetnek meg azok a megyei könyvtári folyóiratok, melyek a nem túl népszerű módszertani utmutatókat felváltották, tájékoztatják a hálózat könyvtárait és a fenntartó szerveket, vitafórumként szolgálnak, publikációs lehetőséget adnak a terület könyvtárosainak.

Az "A" típusu könyvtáraknak jelentős szerepük van a vidék könyvtári munkájának központosítása, integrálása terén. A magyar könyvtári ellátásra a kezdeti években erős centralizáció volt jellemző. A helyi tanácsok megszilárdulásával a közvetlen irányítást, felügyeletet és az anyagi eszközök biztosítását a helyi tanácsok végzik. Ma tehát egy nemrég lezajlott decentralizálást követően kell a korszerű centralizálást megszervezni, mely e helyzetből kifolyólag gyakran erős ellenállásba ütközik, mivel ezeket az intézkedéseket bizonyos könyvtárak valamiféle jogfosztásnak érzik.

Az országos központi szolgáltatások közül csak az "Új Könyvek" c. kéthetente megjelenő kiadványt említi az előadás. Ez a könyvtárak szerzeményezési munkáját segíti, az önálló döntést meghagyva a gyűjtőköri minimumot jelöli meg a könyvtártípusonként. Tartalmazza valamennyi magyar nyelven megjelent, könyvtári forgalomba került könyv leírását és róluk recenziót ad, de legalább annotációt. Új szolgáltatása a Magyarországon forgalomba került külföldi művekről való tájékoztatás.

Összefoglalva a mondottakat: területi közművelődési könyvtári ellátásunk korszerű megoldásának érdekében fokozni kell a megyei könyvtárak közve-

titő szerepét, átültetni a gyakorlatba a lépcsőzetes ellátás elvét, racionálisan megoldani a szükséges feladatok elvégzésében a koordinációt.

A. E.

AZ NDK KÖNYVTÁRÜGYÉNEK AKTUÁLIS TERVEZÉSI ÉS IRÁNYÍTÁSI PROBLÉMÁI

Wolfgang SCHUMANN

Az NDK-ban az 1973. évben kb. 5300 művet adtak ki mintegy 120 millió példányban, ezenkívül több millió példányt importáltak is. Az állami könyvkereskedések és könyvbizományosok közel 433 millió márkás forgalmat bonyolítottak le.

A könyvvel, könyvterjesztéssel, irodalompropagandával foglalkozók táborába sok ezer főt számlál, munkájukért számos állami és társadalmi, központi és helyi szerv felelős, mindenekelőtt a könyvkiadást, a könyvkereskedelmet és a könyvtárügyet irányító Kulturális Minisztérium: ez azonban nem csökkenti a többi minisztérium, a tanácsok és más szervek és intézmények felelősségét és együttműködésük szükségességét. Ugyanigy a könyvtárosoknak sem szabad elfelejteniük, hogy a könyvtárak és a könyvtárügy szilárdan beleágyazódnak az össztársadalmi folyamatokba, munkájuk elválaszthatatlan a könyvkiadás, a könyvkereskedelem, a tájékoztatási és dokumentációs intézmények tevékenységétől, az oktatástól és a tudományos és kulturális élettől.

Minden könyvtárvezető köteles figyelembe venni az olvasók és a könyvtár mellett működő könyvtári tanács véleményét a könyvtári munka tervezése és kialakítása során. Az NDK Könyvtárosegyesületének joga és kötelessége az állami szervek, a tudományos és gazdasági intézmények számára a könyvtári munka kialakítására és javítására vonatkozó javaslatokat kidolgozni és továbbítani. A miniszterek és tanácselnökök kötelesek a könyvtári munka lényeges kérdéseit a Könyvtárosegyesülettel megtanácskozni és összehangolni. A Könyvtárügyi Tanács fontos döntéseknél tanácsot segít a kulturális minisztert, és bekéri más minisztériumok vagy helyi tanácsok jelentéseit, más állami irányító szervek és a Szakszervezetek elnöksége is igénybe veszi a könyvtári tanácsok segítségét a könyvtári munka részterületeire vonatkozó határozatoknál.

A társadalmi vélemény fontosságának hangsúlyozása mellett ki kell emelni, hogy másrészt igen nagy a szerepe egyes intézményeknek, amelyek - országos vagy helyi szinten - tudományos és módszertani munkát végeznek s a könyvtáraknak gyakorlati segítséget nyújtanak. Bár ezeknek az intézményeknek nincs hatósági jogkörük, tehát nem adhatnak ki rendeleteket, az illetékes állami szerv megbízásából mégis jelentős a szerepük főleg a hálózati munka és a könyvtári tevékenységek koordinálása terén. Ilyen vezető intézmény a Könyvtárügy Központi Intézete, amelynek feladata általában a tudományos és módszertani munka, a területi hálózatok és a közművelődési könyvtári hálózatok, valamint egyes könyvtári munkaterületek gondozása. Ilyen a Deutsche Bücherei, amely irányítja és összehangolja a bibliográfiák és a bibliográfiai munkálatok minden kérdését az egész könyvtárügy, könyvkereskedelem és könyvkiadás te-

rületén, továbbá a Deutsche Staatsbibliothek, a könyvtárközi kölcsönzés, a központi katalógusok országos szerve. A központi szakkönyvtárak, az általános tudományos könyvtárak és a megyei könyvtárak felelőssége a szakkönyvtári ill. a területi hálózatok kialakítása és kölcsönös együttműködése terén érvényesül.

A Kulturális Minisztérium különös figyelmet fordít az általános közművelődési és főleg az üzemi szakszervezeti könyvtárak fejlesztésére és támogatására.

P. M.

A SZAKKÖNYVTÁRI HÁLÓZATOK KIALAKÍTÁSA AZ NDK-BAN

Gerhard SCHWARZ

A szakkönyvtári hálózat létrehozásának kérdései közel husz éve foglalkoztatják a német könyvtárosokat. Az 1968-as könyvtári törvény kimondja, hogy az üzemek, városok és települések önállóságának elvét követve a könyvtári rendszert funkcionális-kooperatív, nem pedig strukturális-adminisztratív alapon kell felépíteni. 1970-ben a Könyvtárosegyesület részletesen megvitatta a kerületi és a szakkönyvtári hálózatok kialakításának problémáit; 1971 folyamán a Tudományos Könyvtárak Módszertani Központja végrehajtási utasítás-tervezetet készített a könyvtári törvényhez a szakkönyvtári hálózat szervezésére és működésére vonatkozóan. Ezt a tervezetet a kulturális miniszter még nem hagyta jóvá.

Azóta a következő szakkönyvtári hálózatok alakultak meg, ill. vannak kialakulóban: állam és jog, a honvédségi könyvtárak hálózata, testnevelés, pedagógia, élelmezésügy és mezőgazdaság, közlekedésügy, gépgyártás, orvosi könyvtárak hálózata.

A szakkönyvtári hálózatba nem vettek fel automatikusan minden szakági könyvtárat, hanem csak azokat, amelyek valóban eleget tudnak tenni szakterületük tájékoztatási és szolgáltatási igényeinek. Így az egész hálózat rugalmasabb, könnyebben irányítható és hatékonyabb. A hatékonyság kulcskérdése: szoros kapcsolat kiépítése az adott szakterület illetékes tájékoztatási és dokumentációs intézményeivel. Ezért a szakkönyvtári hálózatokat a tudományos műszaki, illetve a társadalomtudományi tájékoztatási rendszer mértékének és szervezetének megfelelően kell kialakítani. A szakbibliográfiai tevékenységet ezenkívül az NDK bibliográfiai munkálatainak irányító központjával, a Deutsche Bücherei-jel is egyeztetni kell.

Régóta vitatott kérdés: szükség van-e szakterületi központi könyv- és folyóiratkatalógusokra, s ha igen, akkor milyen kapcsolatban álljanak az országos, a regionális és a megyei központi katalógusokkal? A jelenlegi álláspont szerint hálózati központi folyóiratkatalógust nem érdemes felállítani, mivel ezt a munkát a Deutsche Staatsbibliothek gyorsabban és olcsóbban végzi; viszont a nem hagyományos hazai és külföldi kiadványok (uti beszámolók, kutatási és fejlesztési jelentések, fordítások, stb.) esetében valóban célszerű a teljesség-re törekvő hálózati központi nyilvántartás.

A szakkönyvtári hálózatok kialakításában nagy szerepet játszott és játszik a Könyvtárosegyesület, amely szekcióiban egyuttal összefogja a hálózatba be nem került könyvtárakat is.

A könyvtári rendszer, ezen belül a szakkönyvtári hálózat összehangolt fejlesztéséért a kulturális miniszter a felelős. A szakkönyvtári munka és a szakkönyvtári hálózatok alapkérdéseinek irányító és koordináló szerve a Fő- és Szakiskolaügyi Minisztérium mellett működő Tudományos Könyvtárak Módszertani Központja, amely feladatát a Könyvtárügy Központi Intézetével egyetértésben látja el.

P. M.

CENTRALIZÁLT KÖNYVTÁRI RENDSZEREK MINT AZ EGYSÉGES NEMZETI RENDSZER MEGVALÓSÍTÁSÁNAK EGY FORMÁJA

SZEMJONOVA, G. A. - ZOTOVA, R. Z.

A Lenin Könyvtár ez év januárjában tudományos konferenciát szervezett "A központosítás: a Szovjetunió könyvtárügye fejlesztésének legfontosabb iránya" címmel. A jelenlevő szakemberek hangsúlyozták, hogy a központosított könyvtári rendszer, mint a könyvtári üzem új típusa, nemcsak szervezeti formájában különbözik a jelenleg létezőtől, hanem a munka tartalmában is. A lakosság egységes rendszerű könyvtári kiszolgálása a jelen körülmények között csak központosítás bevezetésével lehetséges. A központosítás nemcsak a könyvtárak összességének lehetőségeit szélesíti, hanem az egyes könyvtárakét is. A megnövekedett és egyre speciálisabbá váló olvasói igények kielégítése csak a megfelelő könyvtárak közti legszorosabb együttműködés eredményeképp lehetséges. Ez feltétlenül a könyvtári hálózat összefogását követeli.

A központosítás fő törekvései:

- a központi könyvtár szervező szerepének megerősítése a tájékoztató bibliográfiai munka és az egységes összkönyvtári állomány kialakítása terén,
- a könyvtári munkafolyamatok szisztematizálásával, racionalizálásával kapcsolatos szolgáltatások központosítása,
- a jogok és kötelességek pontos elhatárolása a központ és a hálózat alacsonyabbszintű könyvtárai között.

A központosítással kapcsolatos kísérletek befejezése után most az új rendszer bevezetése következik. 1973-1980. között valamennyi köztársaságban lezajlik az átállás. Jelenleg több mint 100 központosított rendszer működik. A jelenlegi rendszer hiányosságaira jól mutat rá "A könyv és olvasás a kisvárosok életében" c. kutatás. Jelentős hiányok vannak a könyvtárak állományában, főleg a szakemberek igényeinek kielégítése alacsony szintű.

Figyelembe véve a konkrét feltételeket, a könyvtárak tevékenységének egyesítése területi, közigazgatási és ipari-szakmai szempontok érvényesítésével lehetséges. A központosított rendszer megteremtése más-más követelményeket támaszt az egyes területeken. Különösen sok a tennivaló a községekben, a kis és közepes nagyságrendű városok könyvtárainak esetében, ahol a rendelkezésre álló eszközkészlet, bázis jelentős bővítésre szorul.

A feladat most már - a kísérletek és kutatások eredményei alapján - meghatározni a területi, közigazgatási, ipari-termelési szempontokat követő könyvtári egyesítés hatékonyságának kritériumait, és ezek után elfogadni a gyakor-

latba való bevezetés irányelveit. Ez ad lehetőséget arra, hogy egységes nézőpontból jelöljék ki az egységes könyvtári rendszer megszervezésének útját.

A. E.

Három év Szabó Ervin-émlékermesei

1972 augusztus 20-án harmadizben adták át a Móra Ferenc és Szabó Ervin emlékérmeket, melyek alapításáról a művelődésügyi miniszter 121/1972. (M. K. 9.) MM számú utasítása rendelkezik... "Az emlékérmek célja - olvas-hatjuk az utasításban - hogy adományozásukkal azok a muzeológusok és könyv-tárosok, akik hosszabb időn át kiemelkedő teljesítményeket mutatnak fel és tevékenységükkel, kezdeményezéseikkel szakterületük egészének fejlődését se-gítik elő, kellő társadalmi elismerésben részesüljenek". Olvasóink tájékozta-tására az alábbiakban közöljük az eddigi Szabó Ervin-émlékérmesek névsorát. Nevük mellett a kitüntetéskori munkahelyeiket és beosztásukat tüntetjük fel.

Minden kitüntetettnek - a Könyvtári Figyelő sajnálatosan hosszú átfu-tási ideje miatt jókora késéssel ugyan - a lap munkatársai és olvasói nevében ezuton is gratulálunk, és további eredményes munkásságot kívánunk.

1972: dr. CSÜRY István, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Könyv-tárának igazgatója

dr. JUHÁSZ Imréné, az Egyesült Villamosgépgyár művelődési köz-pontja keretében működő könyvtár vezetője

LIPTÁK Pál, a Békés megyei Könyvtár Kossuth-dijas igazgatója

dr. REMETE László, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár osztályveze-tője

dr. RUZSÁS Lajosné, a Pécsi Orvostudományi Egyetem könyvtárának igazgatója

TAKÁCS Miklós, a szombathelyi "Berzsenyi Dániel" Megyei Könyvtár igazgatója

1973: dr. GÁL Andorné, az AGROINFORM osztályvezetője

GÖNCZI Imre, a Szakszervezetek Országos Tanácsa politikai munka-társa

HORVÁTH Géza, a Tatabányai Megyei Könyvtár igazgatója

SZEDERKÉNYI Lászlóné, a Paksi Járási Könyvtár igazgatója

dr. SZÉKELY Sándor, az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ igazgatója

dr. UHLMANN Aladár, a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Köz-ponti Könyvtára tudományos főmunkatársa

- 1974: **BENEDEK Jenő**, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatója
- HERNÁDI Ferencné NÉMETH Zsófia**, a szegedi József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára osztályvezetője
- MARTONOSI Pál**, a Kiskunhalasi Városi-Járási Könyvtár igazgatója
- MÁTÉ György**, a szigetszentmiklósi Csepel Autógyár Szakszervezeti Könyvtára vezetője
- PUSKÁS Sándorné**, a szombathelyi "Berzsenyi Dániel" Megyei Könyvtár igazgató helyettese
- SALLAI István**, a Könyvtártudományi és Módszertani Központ főosztályvezetője
- dr. SEBESTYÉN Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgató helyettese.